

جزوه آموزشی

فلسفه مدیریت از دیدگاه اسلام



# فصل ۲:

## مبانی و مفاهیم اساسی

### نقشه جامع مدیریت اسلامی (نجما)

نسخه شماره سه / زمستان ۱۳۹۹  
<http://faculty.members.sbu.ac.ir/tavallaei>

تهیه و تنظیم:  
دکتر روح اله تولایی  
دانشیار دانشگاه جامع امام حسین علیه السلام

# مقدمه:

جزوه آموزشی

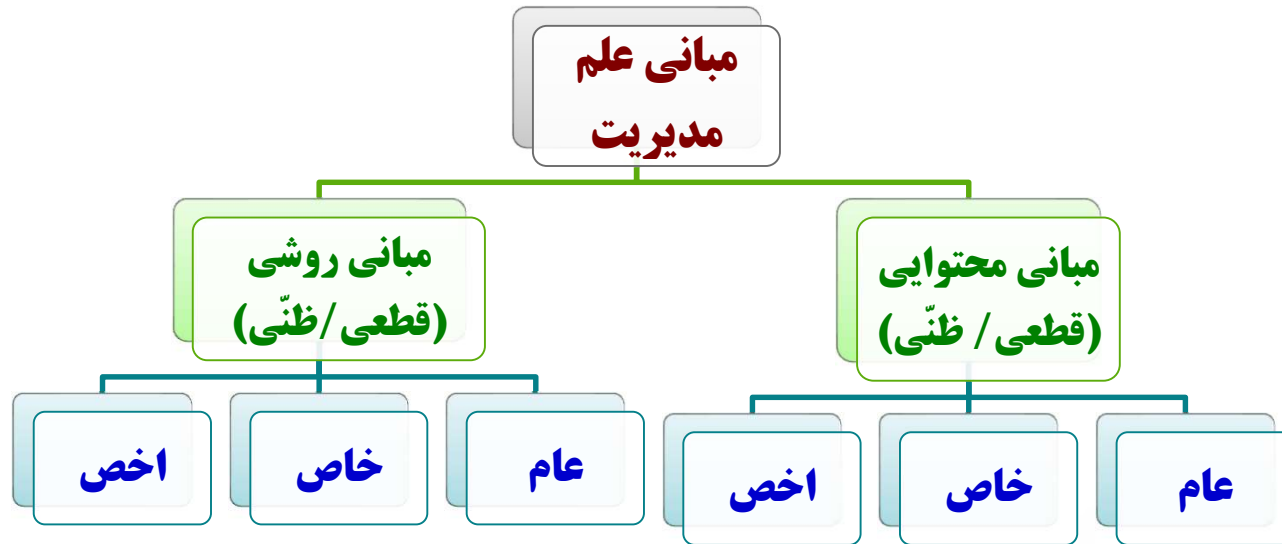
فلسفه مدیریت از دیدگاه اسلام

- مباحث این فصل مستند به کتاب نجما ویرایش ششم (زمستان ۱۳۹۸) می باشد.
- تعریف مفاهیم، غایات و کارکردها، از جنس مبانی هر علمی از جمله علم مدیریت است.
- علم: مجموعه معرفت های نظام یافته حاصل از تتبع در منابع تکوینی و تشریحی با روش ها نقلی-وحيانی، عقلی، تجربی و شهودی است که تمامی کارکردهای نظری علم (توصیف، تبیین، تجویز، پیش بینی و مانند آن) و کارکردهای عملی علم (تغییر، کنترل و ایجاد قدرت و اقتدار، رفاه، سعادت دنیوی و اخروی و مانند آن) را در بر میگیرد.
- مبانی علم: عبارتست از گزاره هایی که اصول متعارفه (بدیهیات اولیه) و اصول موضوعه علم (پیش فرض های علم) را در سه سطح عام، خاص و اخص تشکیل می دهد.
- مسائل علم: عبارتست از قضایایی که موضوعات آن زیر چتر عنوان جامعی (کلی) قرار میگیرند که آن عنوان جامع، موضوع علم را تشکیل می دهد. هر آنچه درون یک علم مورد بحث قرار می گیرد. بنابراین مسائل علم مدیریت اسلامی، شامل مسائل نظری (توصیفی-تجویزی) و مسائل الگویی است.

# الگوی مبانی علم مدیریت:

جزوه آموزشی

فلسفه مدیریت از دیدگاه اسلام



- مبانی عام یک علم، در علوم دیگر اثبات شده است. لذا پژوهشگر مدیریت اسلامی بایستی این پیش فرض های عام را از منابع مربوطه استخراج و مبنای پژوهش های خویش قرار دهد.
- مبانی خاص و اخص مدیریت، ناظر به مباحث نظری اصل معرفت (معرفت شناسی) و متعلق معرفت (بود و نبود= هستی شناسی / باید و نباید=الزام شناسی) و مبانی روشی است. لذا این مبانی بایستی توسط پژوهشگران مدیریت اسلامی مورد پژوهش واقع شود.

# جدول مبانی علم مدیریت:

جزوه آموزشی

فلسفه مدیریت از دیدگاه اسلام

مبانی روش شناسی (اجتهاد جامع)	مبانی محتوایی			بخش های مبانی	
	الزام شناسی	هستی شناسی	معرفت شناسی	حیث اعتبار	حیث شمول
نظری و کاربردی	فقهی، اخلاقی و عرفانی	خالق و مخلوق	شناخت علم و دین	ضروریات اسلامی (قطعی)	عام
نظری و کاربردی	فقهی، اخلاقی و عرفانی	خالق و مخلوق	شناخت علم و دین	آراء و نظریه های معتبر اسلامی (ظنی)	
نظری و کاربردی	فقهی، اخلاقی و عرفانی	خالق و مخلوق	شناخت علم و دین	ضروریات اسلامی (قطعی)	خاص
نظری و کاربردی	فقهی، اخلاقی و عرفانی	خالق و مخلوق	شناخت علم و دین	آراء و نظریه های معتبر اسلامی (ظنی)	
نظری و کاربردی	فقهی، اخلاقی و عرفانی	خالق و مخلوق	شناخت علم و دین	ضروریات اسلامی (قطعی)	اخص
نظری و کاربردی	فقهی، اخلاقی و عرفانی	خالق و مخلوق	شناخت علم و دین	آراء و نظریه های معتبر اسلامی (ظنی)	

# مفاهیم اساسی در مبانی علم مدیریت:

جزوه آموزشی

فلسفه مدیریت از دیدگاه اسلام

- مبانی علم مدیریت شامل مبانی محتوایی و مبانی روشی است.
- مبانی محتوایی و روشی عام (مشترک) ناظر به علوم انسانی، مبانی محتوایی و روشی خاص ناظر به عموم مسائل مدیریت و مبانی محتوایی و روشی اخص ناظر به گرایش ها و مسائل مختلف مدیریت اسلامی است.
- مبانی یا پیش فرض ها از حیث اعتبار بر دو قسم هستند: قطعی (ضروریات اسلامی شامل موارد متواتر که یقین آور است) و ظنی (آراء و نظریات معتبر در نزد صاحب نظران اسلامی).
- مبانی روش شناسی علم مدیریت از دیدگاه اسلام متمایز با فلسفه مضاف (روش شناسی صرفاً عقلی) است که عمدتاً مبتنی بر اجتهاد جامع می باشد و روش های نقلی و حیانی، عقلی، تجربی و شهودی را شامل می شود.

# دسته بندی مبانی محتوایی علم مدیریت:

جزوه آموزشی

فلسفه مدیریت از دیدگاه اسلام

## ۱) مبانی معرفت شناسی:

➤ مبانی ناظر به موضوعات امکان معرفت، ابزار معرفت (شامل وحی، عقل، حس و تجربه، و شهود) و منابع معرفت (شامل دین، علم و...) است.

## ۲) مبانی هستی شناسی:

➤ مبانی خالق شناسی ناظر به ویژگی های ذاتی، صفاتی و افعالی، خصوصاً ولایت تکوینی و تشریحی خدای تبارک و تعالی است.

➤ مبانی مخلوق شناسی شامل:

الف) مبانی آفاق شناسی: ناظر به سلسله مراتب ولایی عوالم هستی (ملک و ملکوت، غیب و شهود، دنیا و آخرت) و مخلوقات آفاقی (ملک و...)

ب) مبانی انفس شناختی: ناظر به پدیده های انسانی فرد، خانواده، جامعه، تاریخ، و نیز امکانات وجودی، ابعاد وجودی، ارتباطات وجودی، ساحت های وجودی انسان

ج) مبانی آفاقی و انفسی: ناظر به سنن لایتغیر مطلق و مشروط الهی حاکم بر آفاق و انفس

➤ مبانی رابطه خالق و مخلوق: رابطه تکوینی و تشریحی میان خالق و مخلوق و سایر مخلوقات

# دسته بندی مبانی محتوایی علم مدیریت\_ ادامه:

جزوه آموزشی

فلسفه مدیریت از دیدگاه اسلام

۳) مبانی الزام شناسی:

➤ سطوح الزامات شامل:

➤ الف) سطح قلبی: ناظر به سطوح قلبی در الزامات دینی شامل سطح مسلمین (فقهی- حقوقی)، سطح مومنین (اخلاقی) و سطح موقنین و یقین کنندگان (عرفانی).

➤ ب) سطح رفتاری: مبانی ناظر به سطوح رفتاری در الزامات دینی شامل سطوح فوق الذکر.

➤ ابدیت الزامات

□ مراتب دین اسلام:

1. دیانت مسلمین (اهل اسلام): الزامات فقهی حقوقی
2. دیانت مؤمنین (اهل ایمان): الزامات فقهی حقوقی + الزامات اخلاقی
3. دیانت محسنین (اهل یقین): الزامات فقهی حقوقی + الزامات اخلاقی + الزامات عرفانی

# دسته بندی مبانی روشی علم مدیریت:

جزوه آموزشی

فلسفه مدیریت از دیدگاه اسلام

## ➤ الف) مبانی روشی

- (۱) منابع: تشریحی و تکوینی
- (۲) ابزار: حسی، عقلی و قلبی
- (۳) روش ها: نقلی و حیانی، عقلی، تجربی (و تاریخی - اسنادی و...) و شهودی
- (۴) اصول و قواعد: بنیادین، اساسی و عمومی

## ➤ ب) الزامات روشی

- عملیاتی کردن دستاوردها (فرهنگ سازی و...)



# دسته بندی مسائل علم مدیریت:

جزوه آموزشی

فلسفه مدیریت از دیدگاه اسلام

- الف) مسائل نظری:
- توصیفی و تجویزی
- ب) مسائل الگویی:
- الگوهای معصومین (ع) و غیر معصومین (مسلمان و غیر مسلمان)



# روش شناسی اجتهاد جامع:

جزوه آموزشی

فلسفه مدیریت از دیدگاه اسلام

- تعریف: اجتهاد جامع، روش جامع **نقلی، وحیانی، عقلی، تجربی و شهودی** است که با مراجعه به منابع تکوینی و تشریحی و با تکیه بر مبانی مدیریت اسلامی، پاسخ های معتبر برای مسائل مدیریت اسلامی ارائه میکند.
- در این روش شناسی، ملاک اسلامی بودن، محدود به مواردی نیست که ریشه قرآنی و حدیثی داشته باشد.
- بلکه براساس اجتهاد جامع، دستاوردهای ظنی عقل (از عقل تجربی گرفته تا عقل تجریدی و عقل شهودی)، نیز در صورتیکه با منابع بالادستی (محکومات منابع نقلی، عقلی و تجربی، و ظنیات نقلی) هماهنگ باشد، اسلامی است.
- پایین ترین سطح آن عدم مخالفت با دستاوردهای منابع بالادستی و بالا ترین سطح آن، موافقت با دستاوردهای آن منابع است.

# تعریف مفاهیم اساسی در مدیریت اسلامی:

جزوه آموزشی

فلسفه مدیریت از دیدگاه اسلام

## □ مفهوم مدیریت اسلامی:

➤ مدیریت اسلامی در سه سطح مدیریت خداوند و کارگزاران الهی (تدبیر ولایی امور مجموعه های منسجم مراتبی عالم هستی برای رساندن آن ها به کمال خویش است)، مدیریت معصومین علیهم السلام و مدیریت غیر معصومین جریان دارد.

➤ علم مدیریت اسلامی در سطح غیر معصومین عبارتست از:

➤ علم تدبیر ولایی الهی امور (مسائل علم مدیریت) مجموعه های منسجم سلسله مراتبی (موضوع علم)، برای رسیدن به اهداف، مبتنی بر ارزش های اسلامی (مبانی روشی و محتوایی) است.

# تعریف مفاهیم اساسی در مدیریت اسلامی\_ ادامه:

جزوه آموزشی

فلسفه مدیریت از دیدگاه اسلام

## □ مفهوم تدبیر

- در ادبیات اسلامی ناظر به تدوین (هدف گذاری و برنامه ریزی)، اجرا (سازماندهی، بسیج منابع و امکانات، هدایت و رهبری)، و نظارت و کنترل است.
- تدبیر با سه ویژگی همراه است: (۱) ژرف اندیشی و ژرف نگری، (۲) عاقبت اندیشی و عاقبت نگری، (۳) ولایت الهی.
- تدبیر شامل علم و هنر و مهارت است:
- علم: ناظر به دانش نظری و کاربردی است
- هنر: ناظر به قابلیت های وجودی (وراثتی و شخصیتی) است
- مهارت: ناظر به توانمندی های حاصل از آموزش عملی و حرفه ای است.

# تعریف مفاهیم اساسی در مدیریت اسلامی\_ ادامه:

جزوه آموزشی

فلسفه مدیریت از دیدگاه اسلام

## □ ولایی

➤ در جهت الهی، ناظر به رابطه سرپرستی توأم با دوستی، عشق و محبت است. (به نوعی، سرپرستی خاصی است که رابطه پدری و فرزندی معنوی را افاده می کند)

## □ مجموعه های سلسله مراتبی

➤ ناظر به نفس، خانواده، جامعه، نظام حاکم بر جامعه و نظام روابط بین الملل است.

## □ ارزش های اسلامی

➤ مطلوبیت ها، در راستای رسیدن به اهداف مادی و معنوی می باشند. تمامی گزاره های اسلامی اعم از توصیفی و تجویزی در منطق اسلام، هر یک سهمی را در رسیدن به اهداف اسلامی دارند، لذا همه آنها مطلوبند و ارزش های اسلامی تلقی می شوند.